

הגיליון בעלות סמלית של 5 ש'

כיוון 38
גיליון 263 | ניסן-סיון תשפ"ד | אפריל-יוני 2024

העמותה למען המבוגר ברחובות
בית של מומחים עם נשמה

בית הנשיא הראשון (ממערב ומדרום) נכנס לרשימת הבתים האייקונים העולמית

להחזיר מיד את החטופים לביתם

בית

העמותה למען המבוגר ברחובות
בית של מומחים עם נשמה

צור עמנו קשר בית על"ה לשירותך

משרד ראשי: השופטים 5 רחובות,

טל. *8870, פקס. 08-6994238

אתר העמותה:

<http://www.alehrehovot.org.il>

בית על"ה - העמותה למען

המבוגר ברחובות

יו"ר העמותה: צבי טרופ

נשיא כבוד: יחזקאל הרמלך

מנכ"ל: אסף וישקין

טלפונים חיוניים בבית על"ה

מזכירות *8870/שלוחה 0

סיעוד וטיפול-בית 08-9390717

קהילה תומכת 08-6994255

מרכז יום למבוגר ע"ש יצחק כץ

08-9464434

מיזם אוזן קשבת 08-9492116

תרבות בית על"ה *8870/שלוחה 4

מדור מתנדבים 050-6285137

מרכז מידע וייעוץ *8870/שלוחה 0

פניות במייל info@alehrehovot.org.il

כיוון חדש -

עיתון עמותת על"ה רחובות

עורכת העיתון: רות ברודי

עורכת לשונית: חיה הוברמן

כתבים: צבי אבן בר, מירה ניר,

דליה דמארי, חני פרנק, רות קלי,

יוסי רוז, ד"ר שרה קפלן, חנה שאולוב,

יהודית הלפר-צאלון, נעמי גמליאל,

צבי תדמור, הדס אביבי (ארכיון

רחובות), מלכה דורון, ד"ר שלמה

הרציג, צבי ליבנה

מכתבים למערכת: השופטים 5 רחובות

brodyr@netvision.net.il

צילום בית וייעוץ: חיים ברודי

עיצוב גרפי: יעל יעקבי

הבית כסמל לכל המתרחש בחיינו

מירה ניר

בסופו של יום, בסופו של כל אירוע, מבצע או התרחשות אנו חוזרים הביתה. כאן אנו פורקים את המזוודות, את המשא שאנו נושאים כל היום, ואת מכלול חוויותינו החיוביות והשליליות. כאן המקום בו אנו חשים בטוחים ומוגנים. יהיה הבית גדול ויפה ככל שיהיה, האנשים שגרים בו הם היוצרים את האווירה והתוכן בחיי המתגוררים בו. בביתנו אנחנו יכולים להקדיש זמן לעשיית חשבון נפש, למחשבות ולהתמקדות אישית בבעיותינו. כדי לבנות את חיינו אנו מתחילים בנקודת מוצא אחת, מהמקום הנוח לנו והוא הבית. הבית הוא האנשים, האווירה, הרהיטים, הריחות והטעמים. כאן נשמעים צלילי צחוק, צעקות, לחישות ושקט העוטף את המתגוררים בו. זהו המקום לשגרה הנותנת בטחון ואפילו שלוה.

אולם יש והשקט מופר באופן בלתי צפוי ואף מאיים. הפרה חמורה כזאת ארעה בשבעה באוקטובר, בשבת השחורה שהפכה ליום הקשה בחיי תושבי עוטף עזה וכל מדינת ישראל. הם איבדו את המקום הבטוח, האהוב, האחד שאין לו תחליף אמיתי. הטראומה האיומה שפקדה את תושבי האזור הוזה נמשכת כבר למעלה מחצי שנה, ועדיין אין אור בקצה המנהרה. האם בית מלון יכול להוות תחליף?! האם אירות, נעים שיהיה באחד הקיבוצים או בערים בארץ, יכול למלא את החור שנוצר בליבם?! השאלה קשה והתשובה פשוטה. אין תחליף לבית. הציבור בארץ עוקב אחרי כל ההתרחשויות במהלך מלחמת "חרבות ברזל", מגלה אמפתיה ומנסה לעזור, כל אחד על פי דרכו ויכולתו. אך תושבי העוטף חשים את הפצע שנוצר בלבם שאין לו מרפא. הם משתוקקים לחזור לביתם בשקט ובבטחה.

תמיד הערכנו את משמעות הבית. טיפחנו אותו, השקענו בריהוט, באביזרים יפים, בגינה נאה, למי שיש בית פרטי, ובכל דרך שתיתן את התחושה של בית חם ומשפחה חמה ותומכת. אנשים שינו מקום מגורים כדי למצוא מקום מתאים להקמת הבית עליו חלמו. הם הזמינו חברים, התארחו בביתם והשוו בין הבתים. כל אחד רוצה לחשוב שביתו הוא המושלם. הילדים שמחים לארח חברים, להראות את החדר הפרטי ולהסתגר בו כאילו זה כל עולמם. כל זה נלקח באופן ברוטאלי ואכזרי מתושבי העוטף, והם רבים. האזור הרוס, שרוף, חבול, ורק שרידים של בתים ואביזרים שרועים על האדמה. השאלה הכואבת היא איך משקמים את ההריסות. האם אפשר למחוק את מה שארע ולבנות הכול מחדש? מאין שואבים את הכוחות והגישה החיובית לעתיד? איך

מתזרים לבית את האווירה החמה, המייחדת אותו ואת הגרים בו? הביטויים בעברית עם המילה בית משקפים את הקשר בין הבית למתרחש בחיינו: בית ספר, בית קולנוע, בית הארחה, בית זיקוק, בית חולים בית משפט ועוד. לכל ביטוי משמעות המאפיינת אותו ורומזת על מהותו. כל אחד מהם אמור לתת מענה לצרכיו. אנו יוצאים מהבית לבית הקולנוע לחוויה תרבותית מהנה אשר בסיומה חוזרים לבסיס הקיומי, לבית. בית החולים נותן מענה רפואי לכל מי שזקוק, וכמה שמחים לצאת ממנו ולחזור בכריאות לבית האמתי הפרטי. ההליכה היומיומית לבית ספר היא חלק מסדר יומם של כל ילד/ה ובסיומו של יום לימודים חוזרים התלמידים בשמחה לביתם, משתפים בחוויות שעברו ומתכוננים ליום שלמחרת.

הבית הוא הבסיס לכל המתרחש בשלבי חיינו מגיל צעיר ועד זקנה.

רות ברודי

"ביתי כבר אינו מבצרי"

אפשר לומר בוודאות שמרבית העם תומך עם כל הלב בהחזרת החטופים מיד, יהא המחיר אשר יהא ואינו חפץ במלחמה ברפיח. יש הרבה סיבות מכריעות נגד המלחמה לאור מצבנו בארץ ולאנטישמיות הנוראה שגואה בעולם. מרבית העם מחבק גם את הקבוצה הגדולה והמשמעותית של כ-130 אלף המפונים מבתיים. גם חייהם נפגעו אנושות במובנים רבים. על המדינה להתקדם לכיוון של שלום עם מדינות ערביות במזרח התיכון. אז ישראל תהיה בטוחה יותר. ברור שתמיד נצטרך צבא חזק וחכם. תמיד נצטרך בתים ממוגנים באזורים המועדים למלחמה של ארגוני טרור. תמיד נצטרך צבא ושירותי ביטחון פנומנליים, ומקווים כי לעולם אף אחד לא יירדם יותר בשמירת הבית הלאומי והאישי שלנו. לסיכום אני שמחה לציין שכל אחד מהכתבים בחר היבט משלו על נושא הגיליון "בית". המגוון כולל בין השאר היבטים ספרותיים מגוונים, סקירת הבתים הראשונים ברחובות, הבית הלאומי, הבית הראשון של ניצול שואה, געגועים לבית מהניכר, סרט שמציג נדבך בעייתי בחברה הישראלית ועוד נקודות מבט שונות למושג "בית".

אנחנו מצטרפים למחאות: "החזירו את החטופים עכשיו!" אנחנו עוצמים עיניים ומנסים לדמיין כיצד המשפחות מחזיקות מעמד בסיטואציה המוטרפת בחיי יקיריהם. אנחנו צופים בחדשות ומאזינים ברטט לסיפורי קרובי משפחות החטופים, מקשיבים בלב כבד לסיפורי הזוועות של החטופים שהוחזרו. אנחנו מודאגים ביחד עם המשפחות מהפקרת החטופים, סופרים ביחד איתם את הימים שעברו: 206, 207, 208, 209, 210... מתי יחזירו את כל 133 החטופים הביתה? אבל את כולם: חטופי העוטף, חטופי "נובה". הדשדוש והסחבת שוחקים, מערערים, כואבים, מנטרלים את מעגלי החיים של מאות ואלפים. מחבלי החמאס המסוממים פלשו לבתיים של תושבי עוטף עזה והפכו אותם למלכודת רשע בלתי אנושית. הסמל האוניברסלי האנושי של "בית" נמחה מעל פני האדמה ב 7 באוקטובר. באותו יום אבד הכלח על האמרה: "ביתי הוא מבצרי". משפחות החטופים וחבריהם מתניידות עם אוהלים מעיר לעיר בזעקות עד לשמיים: "עכשיו, עכשיו!" מתי יקבלו הביתה את יקיריהן ויסיימו את הסבל הנורא?

הפגנת משפחות החטופים בקריאה: החזירו אותם הביתה

70 אחוז מתושבי יד מרדכי חזרו לקיבוץ

בית לאומי

צבי תדמור

רשמי שהישוב הזה מושגת על הקשרים ההיסטוריים העתיקים.

נוסחו של המנדט הבריטי על פלשתינה (א"י) התקבל, אושר והוכר ביולי 1922 על ידי חבר הלאומים. הקשר ההיסטורי בין העם היהודי לבין ארץ ישראל שימש יסוד לבנייה מחדש של הבית הלאומי.

המושג "בית לאומי" מופיע במגילת העצמאות כבסיס חוקי

להקמת מדינת ישראל: "בשנת תרנ"ז (1897) נתכנס הקונגרס הציוני לקול קריאתו של הוגה תזון המדינה היהודית תיאודור הרצל והכריז על זכות העם היהודי לתקומה לאומית בארצו. זכות זו הפכה בהצהרת בלפור מיום ב' בנובמבר 1917 ואשרה במנדט מטעם חבר הלאומים, אשר נתן במיוחד תקף בין-לאומי לקשר ההיסטורי שבין העם היהודי לבין ארץ-ישראל ולזכות העם היהודי להקים מחדש את ביתו הלאומי".

המעבר ממימוש זכותנו לבית לאומי להקמת

מדינה יהודית בארץ ישראל מצא ביטוי במגילת העצמאות: "ב-29 בנובמבר 1947 קבלה עצרת האומות המאחדות ההקלטה המחייבת הקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל; העצרת תבצע מאת תושבי ארץ-ישראל לאחזו בעצמם בכל הצעדים הנדרשים בצדם הם לבצוע ההקלטה. הפכה זו של האומות המאחדות בזכות העם היהודי להקים את מדינתו אינה נתנת להפקעה. זוהי זכותו הטבעית של העם היהודי להיות ככל עם ועם, עומד בראש עצמו במדינתו הרבנית.

מסמך המנדט לא בוטל מעולם, ומבחינת המשפט הבינלאומי ההכרזות שבו תקפות גם היום על פי סעיף 80 פרק 12 למגילת האומות המאוחדות, פרט לעובדה שהבריטים החזירו ב-1948 את המנדט לאו"ם, ומאז האו"ם עצמו הוא הנאמן לקיום והבטחת זכותו של העם היהודי להקים לעצמו בית לאומי בשטח ארץ ישראל.

במשא ומתן לקראת הסדר בין מדינת ישראל לפלסטינים חזרה דרישת ישראל להכרה בהכרתה כבית הלאומי לעם היהודי, דרישה שזכתה לתמיכתה של ארצות הברית בהחלטות הקונגרס והסנאט שלה. נכון ל-2024 אין ארגון או מנהיג ערבי, גם מבין אלה הטוענים כי הם מכירים בזכותו של ישראל להתקיים, שהכיר בארץ ישראל כביתו הלאומי של העם היהודי.

הנושא "בית" מלווה את הכתובת בעיתון ואין צורך לבארו. המונח לאומי עפ"י המילון: "שם את ערך העם לפני הפרט או ערכים אחרים". לאום הוא: "עם, אומה, קיבוץ גדול של בני אדם. נוצר בידי האדם, מתוקף הכרתו כי בינו לבין אנשים אחרים, המצויים באותה טריטוריה, דוברים אותה שפה ושותפים לאותה תרבות, נוצרת שותפות ההופכת את חברי הקבוצה ללאום".

בהצהרת בלפור ב-2 בנובמבר 1917 אמצה בריטניה את הרעיון של הקמת "בית לאומי" לעם היהודי וכך נכתב: "ממשלת הוד מלכותו רואה בעין יפה הקמת בית לאומי לעם היהודי בפלשתינה ותעשה את מיטב מאמציה להקל על השגת מטרה זו, תוך הבנה ברורה שלא ייעשה דבר שעשוי יהיה לפגוע בזכויותיהן האזרחיות והדתיות של הקהילות הלא-יהודיות הקיימות בפלשתינה, או בזכויות ובמעמד המדיני מהם נהנים היהודים בכל מדינה אחרת".

השימוש במונח "בית לאומי" נועד לרמוז על שלטון אוטונומי או על ישות מדינית לא מוגדרת, והוא נועד להדגיש כי ההצהרה עולה בקנה אחד עם עקרון "ההגדרה העצמית", שהיה מקובל באותם ימים במדיניות הבינלאומית. היהודים בקשו להשתמש במושג "בית לאומי" על מנת להקל על הבריטים במתן ההצהרה. המטרה הייתה מניעת התקוממות מצד הערבים שישבו בארץ ישראל. היהודים ידעו כי הכרזה מצד בריטניה על תמיכה בהקמת מדינה יהודית תגרום לבעיות מצד קהילות אחרות החיות בארץ, ולכן העדיפו את השימוש במושג "בית לאומי".

בספר הלבן הראשון שפורסם ביוני 1922 נכתב: "... כי נוסח הצהרת בלפור אינו מתכוון לומר, שארץ ישראל בכללה תיהפך לבית לאומי יהודי, אלא שבית כזה יוקם בתוך ארץ ישראל... למען יהיה היישוב למרכז, שהעם היהודי בכללותו יתפאר בו ויתעניין בו על יסודות דתיים לאומיים. אבל כדי שיהיה לישוב הזה הסיכוי הטוב ביותר להתפתחות חופשית וייתן לעם היהודי הזדמנות מלאה להבליט את כשרונותיו, חשוב שהיישוב הזה יידע שהוא בארץ ישראל בזכות ולא בחסד. משום כך נחוץ לתת ערובה בינלאומית לקיומו של בית לאומי יהודי בארץ ישראל, וצריך שיוכר באופן

"הבית אשר נחרב"

קריאה בשיר אחד של יהודה עמיחי

ד"ר שלמה הרציג

האדמה כדי לאפשר פריחה, כך "ספקות ואהבות" הופכות את העולם למקום מפולש ואוורירי יותר המאפשר זרימה רב-כיוונית של רגשות, עמדות ולבטים הפוגשים זה את זה. תמונת-עולם השונה לחלוטין מן המקום שבו אנו צודקים. סיום השיר מוסיף לו עוד רובד משמעות: "ולחישת תשמיץ במקום / שבו היתה הבית / אשר נחרב". הבית אשר נחרב שולח אותנו אל ימי בית המקדש השני שחרב, על-פי מאמר חז"ל בשל 'שנאת חנם', הכרוכה היטב בקנאות דתית ובאמונה בצדק המוחלט.

אגב, השימוש בכניין נפעל (נחרב) עשוי לרמז על חורבן המשכפל עצמו שוב ושוב. טורי הסיום בשיר יכולים להתפרש גם כעוסקים בבית האישי, המשפחתי, החברתי והלאומי, שמצויים כיום בסכנת הרס וחורבן בשל המחלוקות והיריבויות הקשות בהן אנו נתונים, כאשר כל אחד מהצדדים בוויכוח נאבק עד מוות על האמת והצדק שלו. הלחישת הנזכרת לקראת סיום השיר יכולה להתבאר הן כלחישת הנחשים, שזוחלים בין איי החורבות של הבית שנחרב, אך אולי גם להיפך, כביטוי לצורך להציב את הדיבור הרך והשקט כאלטרנטיבה לזעקת ה'צדק' הבלתי-מתפשרת.

אחתום את רשימתי באזכור של שתי יצירות ספרות רלוונטיות: האחת היא שירו הידוע של ביאליק "על השחיטה", שנכתב בעקבות פרעות קישינייב (1903), ובו הטור המכונן "ואם יש צדק יופע מיד!". שמתכתב באופן מעניין עם שירו דלעיל של עמיחי. האחרת היא ספרו עטור השבחים של ראובן נמדר "הבית אשר נחרב" (2013), ששמו מגייס את מילות הסיום בשיר של עמיחי כרמז למתח שבבסיס עלילתו בין הווה לבין עבר היסטורי-מקראי.

בבסיסו, הסכסוך בין ישראל לפלסטינים אינו על אדמה ולא על משאבים, אלא על הסיפור המכונן, קובע במפתיע ההיסטוריון יובל נוח הררי. לשון אחר, כל אחד מהצדדים לסכסוך הדמים הזה, הנמשך כבר מאה ועשרים שנה, מחזיק ב'נראטיב' היסטורי-פוליטי-דתי משלו, ש'מוכיח' את בעלותו על הארץ, ובדרך כלל מתעלם לחלוטין מנקודת מבטו של האחר. זו גם הסיבה שקשה כל כך לפתור אותו.

רעיון דומה מונח ביסודו של שיר המחאה הנוקב, שכתב המשורר יהודה עמיחי כבר לפני כששים שנה. חיצו הביקורת המובלעים בו מופנים כנגד נקודת העיוורון הישראלית, ובעצם, כך רומז השיר, כנגד שרשיה ההרסניים של תפיסת הצדק המחלט שראשיתה עוד בהיסטוריה היהודית הרחוקה, הנה השיר לפניכם (מתוך: שירים 1948 - 1962, ירושלים, שוקן, 1962)

המקום שבו אנו צודקים
מן המקום שבו אנו צודקים,
לא יצמחו לעולם
פרחים באביב.
המקום שבו אנו צודקים,
הוא רמוס וקשה
כמו חצר.
אבל ספקות ואהבות עושים
את העולם לתחוח
כמו החפרפרת, כמו חריש.
ולחישת תשמיץ במקום
שבו היתה הבית
אשר נחרב.

לשונו של השיר היא פשוטה יחסית, אך אינה נעדרת סממנים רטוריים-צורניים (חזרות, מטאפורות, דימויים). מושג הצדק המופשט הופך בפתחת השיר למקום ממשי, למרחב טריטוריאלי רעיל, שאינו מאפשר את צמיחת הפרחים באביב, כיוון שיש בו איזו נוקשות החוסמת את אפשרויות הפריחה. לכך רומז גם הדימוי בטורים הבאים בשיר: "המקום שבו אנו צודקים, / הוא רמוס וקשה / כמו חצר".

חלקו השני של השיר משמר אמנם את המטפוריקה ה'חקלאית' של עבודת האדמה, אך הפעם כדי להעמיד חלופה ראויה לנוקשות של ה'צדק'. זאת עושה השיר באמצעות תיאור הספקות והאהבות במונחים של 'עולם תחוח', שכן, כמו שהחריש והחפרפרת מפוררים את הנוקשות המצמיתה של

הטלוויזיה הקהילתית

תוכניות בערוץ 98

בחודשים יולי-אוגוסט 2023
ימי חמישי בשעה 19:00,
מוצ"ש בשעה 19:00

מאי: "הם היו שם"

סרטה של אורה סלע שיצאה למסע שורשים
בלטביה, ופגשה ניצולים המספרים על שואת
יהודי ריגה.

הבתים והרחובות הראשונים במושבה רחובות

כתיבה: הדס אביבי, מחקר: לאה מאירי

החשיבות שהעניקו ראשוני רחובות למראה המושבה ולעיצובה ניכר כבר ב"ספר הברית" ובספר הפרוטוקולים הראשון של המושבה. "ספר הברית" הוא מסמך היסוד החוקתי של המושבה, שנתחבר כפי הנראה עוד בוורשה. המסמך עוסק בנושאים מעשיים שונים ומתייחס למראה המושבה ולסדרי חלוקת הקרקע בין המתיישבים ה"יחידים" לבין אגודת "מנוחה ונחלה", הרכוש המשותף וגם בדרכי הניהול היום יומי של המושבה. בספר הפרוטוקולים הראשון נכתב במפורש שלאורך צדי הרחובות יש לנטוע עצי תות. עבודת הנטיעה וכל הכרוך בה נכללו בהוצאות הכלליות, שכל תושב המושבה היה חייב בהן.

הבתים היו קטנים ורובם חד קומתיים. לא תמיד הם נבנו זה ליד זה, וגם זאת כפי שהוחלט ונרשם ב"ספר הברית" (מטעמי שמירה, ביטחון וניקיון). כל מי שהשיג רישיון מיהר לבנות על מגרשו, שהיה לרוב צר וארוך. המבנים הורחקו מחזית הרחוב מרחק של שישה מטרים לפחות (שוב ע"פ "ספר הברית") על מנת להשאיר מקום לנטיעת עצי נוי או להכנת גינת פרחים. כל בעל-בית נצטווה לשמור על הניקיון. על שניים מחברי הוועד הוטל להשגיח על הניקיון ברחוב. בחלק גדול מהבתים הייתה החצר מוקפת חומה, שנבנתה מאבני כורכר (שנחצבו מגבעות המושבה) מלוכדות בדבֶּשׁ - תערובת של חמרה ותבן או גדר של שיחי אקצייה - שיטת המשוכות.

רחובות המשיכה לאורך כל 134 שנותיה לגדול ולצמוח, והפכה לעיר ואם בישראל, ובה שכונות ואנשים רבים. יש בה יופי רב, ויש גם מה לשפר, אבל היא מהווה עבורנו כאן ועכשיו בית, שניצב על יסודות שנבנו בעמל, במחשבה ובאהבה רבה.

"בתי המושבה אף הם הרנינו את העין. כאן לראשונה נראה הכל אחרת. לאורכן של דרכים רחבות וישרות ניצבים בתים צחים, מסוידים לבן, ומרחק של כבוד מפריד ביניהם. אודם הגגות פורח מבעד לצמרות. חיים שוקקים בכל, משא ומתן בין הבריות, הליכות אדם וחברו. אכן מצאנו נווה במדבר" (ציטוט מתוך ספרו של אברהם מוסל - שכיר יום מהולנד בארץ הקודש 1913-1914).

הבתים הראשונים במושבה רחובות נבנו ברחוב יעקב. הבית הראשון היה בית ליב יוספזון (יוסיסוב, רח' יעקב 20). בבית זה נערכה ב"ט כסלו תרנ"א האספה הכללית הראשונה של המושבה. בישיבה זו נבחר הוועד הראשון, שערך תקנות לפיהן התנהלו ענייני הפנים והחוץ של המושבה. הבית השני היה ביתו של ניסן קנטרוביץ. בחצרו היה יקב, שבאלמו הציגו בני המושבה הצגות, והוא שימש גם כאולם ספורט. בתים נוספים שנבנו ברחוב למשפחת דונדיקוב, רטשקר, קרלינסקי, בתיה מקוב וגורודיסקי. לרחוב השני במושבה לא ניתן בתחילה שם, ומאוחר יותר נקרא רחוב בנימין, ע"ש בנימין רוטשילד. ברחוב זה נבנו בתיהם של הרשנזון, רוזנבלום, קנטור ונחומזון.

הרחובות היו מכוסים בחול, לא היו כבישים ולא מדרכות. בשנה הראשונה לייסוד המושבה נבנו ארבעה בתים ברחוב, ולאחר מכן חל ע"י השלטון העות'מני איסור על המשך הבנייה. שבעה איכרים החלו לבנות ללא רישיונות, באישור הוועד, תוך ידיעה שיצטרכו לשלם כסף רב. אולם ה"בקשיש" לא הספיק, והבנייה הופסקה בכוח למשך שנתיים (1893-1894). בעזרת רוטשילד והשפעתו בקושטא הושגו רישיונות הבנייה הדרושים. לאות תודה נקרא כאמור הרחוב השני במושבה רחוב בנימין.

אחד הבתים הראשונים ברחוב בנימין היה בית יהושוע נחומזון (מס' 35), איש "מנוחה ונחלה". בחזית הבית היה משטח ומימינו קיר בטון. על משטח זה קבלו צעירי רחובות שיעורי אגרוף מהמשורר אלכסנדר פן. בית מס' 13 היה בית לבקוביץ. האב רפאל הלל לבקוביץ היה מראשוני המושבה, הוא ובניו היו בנאים ואם המשפחה הייתה מיילדת. הבית היה בן שתי קומות. בקומה העליונה התגורר במשך שנים, בחודשי הקיץ, הרב הראשי ליפו והמושבות - הרב קוק. במרתף הבית התגוררה משפחת גלזר-אליהו, הוא מהפועלים הראשונים של המושבה, וחייה-ליבה, אם המשפחה ניהלה מטבח פועלים.

לראשונה בחיי יש לי בית

צבי אבן בר

קורת גג. המסע נמשך תשע שנים. בשנים 1940-1948 "בילינו" שעות, ימים ולפעמים שבועות ברכבות משא שפניהן מזרחה, בקרונות שהיו מיועדים לשינוע סחורות ובהמות. בכל קרון הצטופפו עשרות נשים, ילדים וזקנים (רוב הגברים הצעירים היו מגויסים לצבא הרוסי). המסע היה איטי, עצירות ארוכות לקבלת מים ומזון. הרעב, הצפיפות, הקור, התנאים הסניטריים הקשים גרמו למחלות קשות בקרב נוסעי הרכבות. חליתי בדיוזנטריה, מחלה מדבקת מלווה בחום גבוה. בימים הראשונים בודדו אותנו בקצה הקרון. אחר-כך ניסו ל"שכנע" את אימי להשאיר אותי באחת התחנות, כי אין לי סיכוי לשרוד. כאשר ה"שכנועים" והאימים לא הועילו, החליטו נוסעי הקרון להיפטר מהצרה. באחת העצירות, בתחנה נידחת, פשוט השליכו אותנו מהקרון. עובדה זו לא מנעה מאתנו להמשיך במאבקנו להישרד. ב-1943 הגענו בנדודינו ל-טשקנט, בירת אוזבקיסטן. אני "בוגר" תלאות" בן ארבע. כאן מתחילים זכרונותיי. ירדנו מהרכבת. אמי, בעיניה ובחשיה, הבחינה ב"חוושה" ליד תחנת הרכבת, הבנויה מגלילי בעלי חיים. בלי לשאול שאלות נכנסנו פנימה. אמי קבעה נחרצות: כאן נגור! את פנינו ואפינו קידם סירחון איום. זכר הסירחון ליווה אותי שנים ארוכות. התחלנו לגרוף בידינו את ערמות הגללים שכיסו את ריצפת החומר. לאחר שעות של מאמץ משפחתי הצלחנו למצוא את הרצפה. כאן מצאנו מסתור למספר חודשים.

עם תום המלחמה, במאי 1945, התחלנו את מסענו חזרה לפולין. כשהגענו לעיירת הולדתי, נודע לנו שאנחנו השורדים היחידים מהשבט המפואר שהיה לפני המלחמה. נדודינו לא תמו. ברגל, במשאיות וברכבות דמינו לעלה נידף ברוח. גנבנו גבולות. חיפשנו דרך להגיע לבית הקבע שלנו. ב-11.7.47 עלינו בלילה, בהתגנבות, על סיפון הספינה "אקסודוס" בתקווה להגיע לארץ-ישראל. האנגלים החליטו למנוע זאת. אניות קרב תקפו אותנו וגררו את הספינה החבולה לחיפה. שם העמיסו את 4500 המעפילים על שלוש ספינות משא וגרשו אותנו לגרמניה. הים וטלטולי הגלים היו לנו לבית למספר שבועות.

ב-14.8.1948 במלחמת השחרור, הגענו לארץ באנייה "עצמאות". מסענו התחיל במלחמה והסתיים במלחמה. איזה הבדל עצום! התחלנו במנוסה כדי להציל חיינו, סיימנו אותו במקום בו בנינו את עתידנו! הגענו לצריף מספר 7 במפדה אורחי ברמת-גן. זכיתי בכתובת קבועה!

אחד בספטמבר 1948, השעה 07.00. אני מתחיל בצעידה לבי"ס "עליות" ברמת יצחק (שכונה ברמת-גן), אני מתרגש מאד, שומע את הלמות לבי. בעוד תשעה ימים אחגוג את יום הולדתי במדינת ישראל. בפעם הראשונה בחיי אלמד בבית-ספר!

אני עולה "ותיק", שבועיים בארץ. הכול נראה מוזר, שונה, מפתח. לאחר הליכה של חצי שעה, אני עומד בשער בית הספר. ילדים מתרוצצים בחצר, צוחקים, רועשים. בחשש גדול אני נכנס. עיניים רבות צופות בי. דמות שונה, לבוש אחר, ילקוט ביה"ס שלי דומה לשק תפוחי אדמה. אחדים מהילדים ניגשים ל"יצור" המוזר, רומזים עלי באצבע "הנה פליט!" הייתי משוכנע שהם לועגים לי.

הגעתי למזכירות. המזכירה, אישה נעימה, קבלה אותי בחיוך. אחרי שאמרתי לה את שמי, שאלה אותי בעברית: "אפוא אתה גר?" לפי הבעת פני הבינה שלא ירדתי לסוף דעתה. לאחר ניסיונות ארוכים בארבע שפות: עברית, אידיש, פולנית ורוסית הבנתי את כוונתה. התמתחתי ועניתי בגאווה רבה את התשובה ששיננתי בעמל רב: "אני גר בצריף 7 במפדה אורחי". לראשונה בתשע שנות חיי יכולתי למסור כתובת קבועה: צריף מספר 7 היה חלק ממחנה בריטי. בכל צריף היו 4 דלתות. כל דלת הובילה לדירת חדר עם פינת בישול. השירותים היו בחוץ בצריפון מטר על מטר. המקלחת הייתה במבנה, משותפת לכל 40 המשפחות של השכונה. הצריף היה לי לבית במשך שש שנים. החדר בגודל ארבעה על ארבעה מטר היה בעיני כארמון שקלט לתוכו ארבע נפשות. כאן התחלתי את חיי, כאן הפכתי מ"פליט" ל"צבר". למרות המחסור בתקופה הראשונה הייתי מאושר. התנאים היו קשים: בחורף היו מי הוואדי הסמוך חודרים מתחת לדלת. בקיץ הייתה הרצפה מתכסה בנחילי נמלים וחרקים, אך זה היה ביתי! בהשוואה למקומות בהם נאלצנו לשהות בתשע השנים של הנדודים והבריחה, היה זה ארמון. והעיקר, ידעתי לאן אני חוזר כל יום.

נולדתי בעיירה קטנה בפולין, בשם סציוזוב במחוז לובלין, ליד נהר בוג, בגבול עם ברית המועצות. את לידתי "קידמה" הפצצה של חיל האוויר הגרמני. נולדתי כצאצא מספר 73 ל"שבט" של משפחת גנצר, משפחה מבוססת ומאושרת.

הסכנה הקיומית והאיום הנאצי גרמו לנו לברוח מזרחה לברית המועצות. אמי רחל, אבי חיים, אחי יהודה בן השבע ואני התינוק. יצאנו אל הבלתי נודע בתקווה שהמלחמה תסתיים תוך חודשים ספורים ונשוב לביתנו ולמשפחתנו. ברחנו מאימי המלחמה, מהפצצות, מרעב, ממחלות, ללא

הרהורים ומחשבות בעקבות צפייה בסרט "בית" - סרט סוחף ומטלטל

חני פרנק

פדרמן, מישר מבט לא מתנצל על אחד הקרעים הגדולים של החברה הישראלית, על אחד הקרעים שמאיים על קיומו של הבית של כולנו.

נוהגים לומר שבית הוא לא מקום אלא תחושה. בית אמור להקנות לאדם שליטה על חייו, נוחות פיזית, ביטחון והשתייכות. כל אדם שואף לבית, שמאפשר לו מימוש עצמי והזדהות עם הנוכחים בו. ביצירה "בית" חווה יאיר קפלן ניכור ודחייה בבית שלו, במדינה שלו. גם השוטר, שאמור להגן על זכויותיו, משיב את פניו ריקם.

הסרט "בית" מראה עד כמה הכוח משחית, עד כמה מסוכן השילוב בין מנהיגים פופוליסטים עם חוקים שרירותיים לתומכים צעירים משולהבים וצמאי דם. כמה הרת אסון היא קיצוניות חסרת פשרות משני הצדדים.

היצירה קוראת לכולנו להציל את הבית שלנו, והוא עושה זאת בצורה מאוד עוצמתית.

יאיר קפלן הוא צעיר חרדי שזה עתה התחתן, חולם לעזוב את הישיבה ולפתוח חנות לממכר מחשבים כשרים בשכונת גאולה החרדית בירושלים. הוא מקבל אישור לפתוח את החנות מהרב אברום דווידוביץ, יו"ר ועד השכונה, בתנאי שישלם משכורת למשגיח מטעמו.

החנות, ששמה היה "בית", זוכה להצלחה מסחררת, עד שיאיר מחליט למכור בחנותו גם נגני MP3.

עד מהרה הופך חלומו של יאיר למאבק מתמשך מול "הוועד החרדי בשכונה", שרואה בו ובחנותו איום קיומי. המאבק הופך לאלים ומרושע

ומעמיד למבחן את יחסיו עם רעייתו ומשפחתה ומטלטל את עולמו. שנתיים התנהל המאבק ההרואי של יאיר נגד הממסד הדתי, שהורה לו לסגור את החנות. יאיר הנחוש והעקשן מסרב לסגור ונאלץ להתעמת עם הוריו והורי אשתו. עובדיו עוזבים אותו.

הוא נשאר להילחם לבד מול החרדים של השכונה, שלא בוחלים בשום אמצעי כדי לפגוע בו ובחנותו. הסרט, שמבוסס על סיפור חייו של במאי הסרט בני

כנפי שרפים

נעמי גמליאל

מיהו זה המתעורר בחצות, מטלטל בתנודות פעימות רכות לא קצובות. ברקע מנגינה ענוגה, מישהו פורט על נימי הנשמה. בואי שינה בואי מעצמן בואי. העיפי אותי לרחוק לחצות גבולות, לעופף בין כוכבי הדמיון.

משק כנפי שרפים נסתרים סוגר עפעפיים צנוחות. מוך הכרית לוכד את החלומות המופיעים מול עיני העצומות ובתוך בועת אור מפעמת מוצאת אותך שם. תקתוק מהיר בלב נסער מעניק לי שנייה של נחמה למרות כאבי המלחמה.

היער היה להם בית

יהודית הלפר-צאלון

יחידת הפרטיזנים של האחים ביילסקי

גם קבוצות פרטיזנים אחרות כללו נשים וילדים, ואנשים שלא היו מסוגלים להילחם, אך נמצאו להם תפקידים חיוניים לקבוצה כמו: בעלי מלאכה, חייטים, טבחים, רופאים ועוד.

מחנה משפחתי, שכלל נשים וילדים

הפרטיזנים היו חייבים לשמור על ערנות, כי הנאצים, שידעו שהם מתחבאים ביערות, רדפו אחריהם וניסו לאתרם. במצבים קשים במיוחד היו פרטיזנים שהתחבאו באזור של ביצות, בתנאים קשים, כי היו חייבים להצטייד מראש במזון, ולסבול מיתושים ומעלוקות, כשנכנסו בלית ברירה למים. גילוי נאות: באופן אישי הכרתי אישה, שהייתה בת 16 כשחיתתה ביערות. היא ומשפחתה חיו על ביצה מספר שנים. הוריה וחמשת אחיה ניצלו כולם בזכות נחישותו של אביה לא לוותר ולהגן על משפחתו למרות התנאים הקשים. באחרונה יצא לאור ספרה של קריסטין הרמל, המתאר את חיי הפרטיזנים ביערות. אמנם הספר בדיוני, אך הוא מבוסס על סיפורים אמיתיים, כמו סיפורם של האחים ביילסקי, וגם על מחקר מקיף שערכה בנושא הישרדות.

הפרטיזנים חיו ביערות בתקופת מלחמת העולם השנייה. היו פרטיזנים סובייטיים וגם יהודים, שברחו ממחנות הריכוז ומהגיטאות. היער היה להם בית זמני, שהציל את חייהם. 30,000 יהודים פרטיזנים חיו ביערות. מחציתם התגוררו ביערות בלארוס במזרח אירופה. הם חפרו לעצמם בורות מתחת לאדמה, שכוסו בענפים (מחפורות-זמליאנקות, ברוסית). בורות שהיה קשה להבחין בהם בחורף הקר והמושלג. ה"בית" הזה הציל את חייהם.

זמליאנקה

הם ניזונו מכל מה שהיה ליער להציע: ליקטו פטריות, דגו דגים בנחל, וגם פשטו על בתי הכפריים. גנבו מהם מזון, ביגוד והנעלה. חלק מהכפריים שיתפו פעולה והעניקו להם כל צורכיהם, ככל שהיה בידיהם, אך אחרים נמנעו מלעזור להם מחשש לתגובת הנאצים, כשיגלו ששיתפו פעולה עם היהודים.

הפרטיזנים טיפלו בעצמם בפצועים או בחולים, אך למגינת ליבם, לעיתים קרובות לא שרדו החולים והפצועים. לעתים נדירות הם פנו לרופא הכפרי, כי חששו מהסגרתם לנאצים. מרבית הפרטיזנים לא הסתפקו בלהציל את עצמם אלא נלחמו בנאצים בפעילויות גרילה. כאשר הצליחו במשימה, והצליחו להרוג את החיילים, ניכסו לעצמם את הנשק שלהם, וגם בגדים ומגפיים, שחיימו אותם בחורף ואף שימשו אותם כהסוואה בפעולות הגרילה.

קבוצת הפרטיזנים הידועה והגדולה ביותר הייתה של האחים ביילסקי, שפעלה ביער בלארוס. קבוצה זו הייתה מעין "מחנה משפחתי" גדול, וכללה נשים וילדים. בשנת 2008 הופק הסרט "התנגדות" שתיאר את סיפור הישרדותם וגבורתם.

בית חדש לפרות בכיסופים

צבי ליבנה

להאכילן ואין היכן לחלוב. מספר פרות ועגלים נפצעו. כל הטיפול בפרות הפך לעיסוק של מתנדבים שטיפלו בהן, חלבו אותן בידיים גם תחת אש ותוך סיכון חייהם. מכון החליבה שנהרס חייב חליבה בידיים, שכן אי אפשר שלא לחלוב פרות, העטין המלא יוצר לחץ מכאיב, הפרות גועות בכאב וכתוצאה נגרמת דלקת, מה שמצריך טיפול וטרינרי. אלא שעכשיו מלחמה והוטרינר לא יכול להגיע. לא היתה זו הרפת היחידה שנפגעה ביישובי עוטף עזה והיה צורך מידי להרגיע את הפרות, לבנות גם להן בית חדש, לשפץ את מכוני החליבה שנפגעו, לחזור לאותה שגרה הכרחית כל כך. אלא שבנייה כזו דורשת מימון רב שלא מגיע. כך התגייסה תנובה והעבירה סכומים גבוהים לבנייה מחדש של אותם בתי פרות - רפתות.

בימים אלה כבר הכל בבנייה. צוות עובדים, חלקם מתנדבים וחלקם חברי הקיבוצים, חזרו לעבוד ברפתות כדי להרגיע את הפרות וכדי לספק חלב לתושבי ישראל.

שחרית

נעמי גמליאל

קיר זכוכית מפריד ביניהם
שקוף וצונן, נצבע בעדנת האור
החיוור המופיע באופק.
נפעמת מלידת היום העולה במזרח,
שקועה בעצמה בידיים שלובות,
מצטערת על אובדן החלום בלילה השחור
מצער המחשבות.
אין דמעות רק חרדות
ותפילות בהמיית קול שנדבק ולא מרפה.
ומי אתה, שואלת ואין מענה.
מדמינת דמות בתוך האור העולה
שנישא אליה בערפל העוטף.
מתקרבת והיא יודעת כי הוא ה"מבשר".
ומלאה זכוכית החלון
טיפות רטובות של גשם דמעות.

האם שמעתם פעם זעקתה של פרה פצועה?! האם שמעתם זעקתה של פרה מבוהלת, כאשר נופלות פצצות מרגמה, נשמע ירי רובים, עולה עשן וקולות קרב סביב?! בימים כתיקונם חולבים פרות שלוש פעמים ביממה, פעם ביום מחלקים חציר ולקראת כל חליבה מקבלת הפרה החולבת מנת מזון המכונה "תערובת". זו תערובת של כל המרכיבים החשובים למזונה של פרה חולבת. כמדי יום קמו הרפתנים בקיבוץ כיסופים לשגרת יומם, הנמשכת גם בימי חג: להאכיל, לחלוב, לטפל בעגלים ובעגלות, ביונקים - שגרה.

אלא שבשמחת תורה הופרה באחת השגרה. הפגזה קשה על הישוב כולו, מחבלים נכנסו לחורבותיה של הרפת, שנפגעה קשות בהפגזה, התחבאו במכון החליבה שנהרס גם הוא וחיכו לעובדי הרפת. והרפתנים הגיעו, לבדוק, להציל מה שניתן. הגיעו בליווי אנשי כיתת הכוננות וחיילים. בקרב הקצר שהתפתח נפגע ונהרג מנהל הרפת, שהגיע במיוחד מאשקלון. נפצעו ונרצחו אנשי צוות עובדים תאילנדים. הקרב הסתיים הרפת ומכון החליבה הרוסים, לפרות אין בית, אין היכן

אביב בכול

נעמי גמליאל

ציפורים מפוזות מול עיניי הפקוחות
משיבות פרפורי עונג בלבי.
זוג פרחי גן העדן מרפרפים בין ענפי
השיפלה שנסקה לגבהים,
נראים מאוהבים, בודקים
אם נכון המקום לגדל צאצאים.
וממול באדנית, בה נבלו התורמוסים,
מגיע בולבול מנקר בתרמילים
הנושאים זרעים ומצטרפת מיד
זוגתו מביטה ומצהירה ללא
קול, היי...
שימי לב גם אני כאן.
בידי מצלמה ומתעדת מה שרואה.
וכשרחקו מופיעה יונה צחורת כנף
לא זזה ממקומה. יונה אמיצה ממתינה
בפוזת צד סקרנית לגביי.
איזה בוקר מואר, הטבע מגיע אלי
חופשי ומשוחרר.

געגועים הביתה

חיה הוברמן

דולר. חולצות מצוינות, שמשו את הילדים עוד שנים, ועוד רכישות שהקלו מאד כמו שואב אבק בדולר, ספה נפתחת בתשעה דולר ועוד ועוד. לפני שובנו ארצה פרסמנו מודעה על מכירת חצר, הוצאנו את תכולת הבית על הדשא בחזית והצלחנו למכור בארבעים דולר הכל.

יש עוד אינסוף דוגמאות לקניות, ליחס לאזרח/לתושב, ליחסים בין שכנים ועוד ועוד. אציין רק דוגמה קטנה. בבנין שלי, במרחק עשרה מטרים, התגוררה משפחה יהודית של מוזיקאים. היתה להם בת בת שנה. אתי בבית היה בננו הקטן בן שנתיים שלא היה בגן, והרי בארצנו כל כך חשובים החברים. מדי פעם ניגשתי לדירת השכנים כדי שיוכל לשחק עם הילדה. אמרתי לאם שוב ושוב שתיכנס עם הילדה גם אלינו. לאחר כמה פעמים של ביקורים מצידנו ואפס ביקורים מצידה, פניתי לישראלית שמתגוררת בעיר ליעוץ. כאן זה לא ישראל, עליך להזמין טלפנית בציון יום ושעה, ואכן זה עבד.

כפי שצינתי לעיל יש עוד מאות דוגמאות ויותר בכל התחומים, אך אין זה המקום. במהלך השנתיים ששהינו שם טיילנו הרבה וכל כך נהנינו מכל הדברים המיוחדים שהיה לארה"ב להציע, אך היתה תחושת ניכור והגעגועים היו קשים.

הגיע הזמן לחזור הביתה. חזרנו אל חיק המשפחה והחברים, שוב אפשר להקיש בדלת ולבקר מהיום להיום, לחוש את האהבה והחום מן הקרובים. סיפרנו על כל הפלאות שראינו שם ומהם נהנינו. שאלו אותנו בתמיהה, אם כל כך טוב היה, מדוע חזרתם?

חזרנו כי כאן זה הבית, כאן זו המשפחה, כאן תחושת החום והקרבה, כאן אלו החברים שאתם מתחבקים ומתנשקים ללא מחיצות, כאן אפשר לשפוך את הלב בפני חברים ולא לרוץ לפסיכולוגים עם כל בעיה. שם לא היה הבית.

החום, האהבה ותחושת החופש לא יסולאו בפז, והם שנותנים את תחושת הבית.

בתחילת שנות השמונים יצאנו כל בני משפחתי: שלושת הבנים, אני ובעלי שהתעתד לעשות את הפוסט דוקטורט שלו בארה"ב.

התגוררנו בחוף המזרחי בעיר אוניברסיטאית ובדירה במעונות האוניברסיטה. בעלי התחיל בעבודה מיד, ואני התחלתי להתאקלם ולמדתי את אורחות האמריקאים לאט לאט. כמי שהגיעה ממדינה לחוצה, שמצבה הבטחוני תמיד קשה, שלא ניתן לתכנן בה לעתיד רחוק, שתמיד יש התמודדות לא קלה עם המצב הכלכלי, חשתי שאכן הגעתי לארץ האפשרויות הבלתי נגמרות. אתיחס רק לכמה דוגמאות מתוך אינסוף.

מיד כשנכנסנו לדירה במעונות האוניברסיטה התקשרה אלי מישוי מהקהילה היהודית במקום, שדבר בואנו גונב לאזניה, והזמינה אותנו לכוס תה בעוד חדשים. ברור שסימני השאלה עלו על פנינו. כמו כן פנו אלינו גם נשות האוניברסיטה שמארגנות חוג ספרות. פגישה חודשית על ספר שמיועד לדיון בקבוצה, ואף כבדו אותי בכך שנתנו לי להכין הרצאה על החסידות. קיבלתי רשימה של 12 חוגים ל-12 חודשי השנה, כשבכל חודש רשום שם הספר, שם המארחת כתובתה, שעת ההתכנסות, תחילה כיבוד ואח"כ הרצאה. נדהמתי. אצלנו אי אפשר לתכנן קדימה, תמיד ניתן לקבל צו מילואים ועוד דברים נחוצים שמבטלים כל תכנון מוקדם.

קניות ומבצעים. כאשר יש מבצע בסופר וארעה טעות בחשבון, מקבל הלקוח את הסכום ששילם בחזרה וגם את המוצר.

תופעה נוספת שנהנינו ממנה מאד, מכירות הגראז' סיילים והיארד סיילים בסופי שבוע. האמריקאים מוכרים כל דבר, לא זורקים ולא משלשלים למיכליות ויצו וכדומה. שבת אחת היתה לנו חוויה משעשעת. הגענו לחצר שבה שולחנות עם כל הכבודה למכירה וילד צעיר אחראי. שאלנו למי שייכת הכבודה והוא השיב שלסבתא שלו. היכן הסבתא שאלנו. היא יצאה לגראז' סיילים. כך ריהטנו את הבית בסכומים מזעריים, רכשנו בגדים לילדים. לדוגמה קנינו 25 חולצות ב-2.5

בית קפה כמועדון

יוסי רזי

הקולות העולים מהשולחנות מתמזגים עם מוסיקת הרקע שחוזרת על עצמה פעם בשעה, אולי כדי לרמוז למאכלסים לצאת, לפנות מקומם לאחרים, חדשים, שיטפסו במדרגות, ייכנסו, יצמידו עכוזיהם למושבים. הכול - כמו פס ייצור שמתגלגל מהבוקר ועד הערב, מזין את אלה המתכנסים אליו, מתרווחים על ידו, נהנים מתוצריו. ומבין אלה יהיו אותם עובדים של הבוקר, יחטפו כוס, ירפרפו בעיתון, ימהרו לרחוב להשתלב בהמון הסואן. אחריהם תגענה האימהות עם עולליהן, אלה שמינקות מיומנות בהליכות המקום, לומר בפסקנות: רוצה טונה, רוצה סלמון או סתם מוזלי ושיהיה קריספי.

לקראת צהריים, לאחר שנת הבוקר ולפני שנת הצהריים, יתנהלו פנימה אנשי השיבה. יגררו בכפות ידיהם הגרומות את המושבים מפנינה אחת של הרצפה אל הפינה השנייה, ותוך כדי ישימו צרימה של חריקה שתפּר לרגע את השלווה הרובצת דרך קבע בחלל. שבי השיער יתרווחו, יניחו מקלות ההליכה על רגלי השולחן, ישוחחו בקולי קולות, לעיתים יתחרו בקולו של עולל בודד שעוד נותר מהבוקר.

בצהריים יגיעו משפחות ובודדים שכל תכליתם לסעוד, לתאם עם המטפלת, להתקשר לבנק, לבדוק החשבון, לצאת.

לפנות ערב ייכנסו בחורים צעירים ועלמות מחויכות, יצמידו מושבים שכבר הספיקו להיפרד מאז הבוקר, יזמינו כוס אחת ושתי קשיות. וכל התפאורה הזאת היא לא רק מבנה house, אלא גם בית - home, כמו מועדון הנוער שלנו, של פעם, עשרות שנים לאחור, על פעילויותיו, שכבותיו הגילאיות, על השירותים שהוא מספק. על כל הפנאי והביחד שבתוכו.

לטפס שלוש מדרגות שלצידן מעקה; לנדלג, לקפץ, להלק, להתהלך, להיגרר, לגרור כיסא גלגלים, נמוך או גבוה, להתייצב מול הדלת השקופה, למשוך בידית, להיכנס. להתקדם שלושה צעדים, להתייצב מול צג על עמוד, לסמן ארבע וחמש פעמים מה תעדיף לסעוד ולשתות; אם תעדיף קול אישה ואיש תמשיך בכיוון, תתייצב מול דוכן ההגשה המוגבה, תרים ראשך תפנה לאלה שמאחוריו, כמו סטודנט אל הפרופסור באוניברסיטה, תודיע להם מה תרצה.

בין לבין - תעייף מבט לצדדים - כתריסר שולחנות בגודל דומה מצד ימין, ועוד חמישה מצד שמאל. אחד מהם, יחיד, גדול יותר, מלבני, מיועד ליותר. מעבר להם דוכן ומושבים מוגבהים לאלה שאוהבים להתיישב מעל, לחוש כיושבי בארים ופאבים. מנגד להם חלונות גבוהים פונים החוצה, נשקפים ליושבים מתחת לשמשיות בחצר בקיץ או בגשם השוטף אותן בחורף; מעליהם שמיים. שמיים עם כחול בבוקר, תכלת בצהריים ואדמומיות לקראת ערב.

בחורה פנימה - התאורה משתנה פחות, גם העמודים. בעצם, העמודים עומדים במקומם תמיד. לעומתם המושבים מתניעים להם במשך היום, מי פחות מי יותר.

ישנם כאלה מהם שנותרים בודדים סמוך לשולחן שמעליו לפטופ הפועל שעה שעתיים, שלוש, פועל ונפעל, מנהל שיחה עם זוג עיניים אחד שאינו מסיט מבט ממנו, למצט דיבור דחוס אל הנייד המונח בצידו השני של השולחן. וישנם כאלה מהמושבים שמתקבצים שניים שלושה מסביב לשולחן; אחרים נערמים לחבורות גדולות יותר, כמספר העכוזים שמונחים עליהם, מנהלים שיח זה עם זה תוך נגיסה, צקצוק, בליעה, דחיסה מטה, שמבצעים בעליהם.

כמה טוב שבאת הביתה

עמותת על"ה - שירותים, מידע, ייעוץ ותמיכה
והכול בבית אחד!

על"ה, העמותה למען המבוגר ברחובות חוגגת 40 שנה של פעילות לטובת תושבי העיר המבוגרים. אתם מוזמנים ליהנות מסל שירותים בהתאמה אישית שיעניק לכם איכות חיים ושקט נפשי בבית ומחוצה לו.

• מרכז יום למבוגר • שירותי סיעוד וטיפולי בית • תכנית "קהילה תומכת"
• מוקד "אוזן קשבת" • בית על"ה - מרכז תרבות, ספורט ופנאי

תכניות על"ה בקהילה:

מועדון "בוקר שישי"

פרויקט "קשרים וכישורים"

סדנאות "חוסן זהב"

תכנית "בית חם"

ארוחות חמות עד הבית

פנו אלינו "לבית הפתוח" - מרכז ידע ומומחיות לבני הגיל השלישי, במסגרתו תקבלו מענה בכל נושא

*8870

בית על"ה - השופטים 5, רחובות

הביתה! הביתה!

דליה דמארי

מלחמת השחרור, מאי 1948, אני בת שמונה בקיבוץ מחניים בגליל העליון, הנתון להתפרעויות של ערביי הסביבה ומופגז ע"י הצבא הסורי שכבש את המושבה משמר הירדן ומתקדם לגדר שלנו. מידי יום היינו רצים למקלט העשוי פח ועץ. ביוני, בשעת צהריים, אווירן סורי חג מעל הקיבוץ, המטפלת יוצאת לבדוק מה המצב ונורה מהאוויר. הגיעה פקודה דחופה לפנות את הילדים והנשים, אנחנו רצים בגופיות ותחתונים לעבר האוטובוס שחיכה לנו, בורחים לטבריה והופכים לפליטים. כבר אז היינו מפונים שעקרו מביתם ושלא ידעו מתי יחזרו הביתה. לאחר חודש במלון בטבריה הועברנו לבית ספר בחיפה למשך שמונה חודשים עם אמהות שניסו ליצור שגרת חיים נורמלית לילדים אחוזי פחדים (האבות נשארו להגן על הבית). קשה לזכור מה היה לפני 76 שנים, אך המראות מ-7.10 הזכירו לי את סימן השאלה שריחף מעלינו. אנחנו חזרנו לקיבוץ ששוקם מהריסותיו ונבנה מחדש. ב-7.10 היה פינוי ישובים מעוטף עזה עקב הטבח של החמאס ופינוי ישובי הצפון מחשש לצעד דומה מצד חיזבאללה. התושבים לא דמיינו לעזוב לחצי שנה ללא אופק של שיבה. מהצפון פונו מעל 60 אלף איש, יותר משישים ישובים נשארו עם חיילים וכיתות כוננות לשמירה. תושבים מקרית שמונה מפוזרים ב-40 מקומות בארץ. "שכחו אותנו, המדינה נאלמה ונעלמה, הופקרנו, מהאזור הכי פורח הופרחו האזרחים בלי תאריך חזרה, ובלי בטחון לא נחזור!". אלה "השקופים החדשים" שאיבדו את עצמאותם, את המשפחתיות ואת חיי

הקהילה, במקום הדשא הרחב מצטמצמים בחדר קטן במלון. מפונה הוא חצי בן אדם כשהבית שלך לא איתך. כשמעתיקים מקום מגורים כל הסביבה הטבעית נעלמת. כשאינן אופק ולא יודעים מה יהיה מחר, יש חוסר בטחון. העסקים נסגרו, מסגרות החינוך הצטמצמו והפגיעה הכלכלית נמצאת בכל משפחה.

סיפורה האישי של רבקה, מפונה מקיבוץ יפתח:

עזבנו לפי הוראות הצבא למלון גינוסר. היינו אופטימיים, זה ייקח כמה ימים, ננפוש במלון, הצבא יסיים את העבודה ונחזור הביתה. וזה לא קרה! הימים עוברים, העונות מתחלפות, חסרים בגדים, תרופות, מעילים לחורף, האכזבה מנקרת בנו. הקהילה מנסה לגבש מסגרת חינוך לילדים וחוגים למבוגרים, נכון שאין צורך לבשל ולנקות, אך יש דרישות אחרות וחיים בחדר סטנדרטי של מלון קשים ומדכאים. משפחות עם ילדים מחפשות דיור אחר, חצי שנה עוברת, התקווה מתמוגגת. מה עושים? הגעגועים לבית גוברים, אך אי אפשר לחזור. אין תשובות מגבוה ואנחנו מרגישים שאין פתרונות באופק. והכי קשה - אי הודאות. כשאין שליטה מופיעים כעס, תסכול, זעם, אנשים תלויים בין שמים וארץ, לא אומרים לנו את האמת.

אהוד מנור כתב את השיר "הביתה":

הביתה, הביתה
באה עת לחזור...
הביתה, הביתה
טרם רדת אור.
הביתה, הביתה
כי עוד לא ניתן
על מה שהובטח לנו מזמן.

בית הוא גם בגדי בית

מלכה דורון - סטייליסטית

מאז שאני זוכרת את עצמי היו לי בגדי בית נוחים, פשוטים, אותם אני מחליפה כשאני יוצאת מהבית. שבעה באוקטובר הוציא אלפי אנשים מביתם, כשרק בגדי השינה או מספר מועט של פריטי לבוש בסיסיים לקחו איתם כשנאלצו לברוח מביתם. למקומות אליהם פונו הגיעו אלפי פריטי לבוש שנתרמו להם, אך לא תמיד ענו על הצרכים. יותר מכך, גרמו להם לחוש כפליטים חסרי בית הזקוקים לנדבות.

כך קמה לה יוזמה של פתיחת חנויות פופ-אפ (חנויות למספר ימים אותן מארגנים כחנויות אמתיות אך ללא קופה ותשלומים). התנדבתי מיידית ליוזמה ולקחתי בה חלק. החנויות היו פרושות ברחבי הארץ והנשים הוזמנו לבחור להן בגדים ולהנות מייעוץ סטיילינג אישי.

רצינו לאפשר להן לחוש כאילו יצאו לקניות אמתיות. הפעילות זכתה להצלחה גדולה. הנשים הצטיידו בבגדים לקראת החורף, בתיקים ובנעליים. מעט מהן לקחו גם אקססוריוז מה שלא הפתיע אותי. כולן הרגישו שזו הייתה אתגרתא לנפש. אלו בגדים העדיפו המפונות? הרוב רצו טייצים, חולצות ליום יום חדשות ויפות, מכנסיים עם לייקרה ושמלות נוחות. לאן יש לי כבר לצאת?! אנחנו במלון / אצל קרובי משפחה זו התשובה המשותפת לה הצענו בגד חגיגי יותר.

אפשר לסכם שרוב הבגדים שנבחרו היו בגדים שנוח להסתובב בהם בבית, גם כזה שאינו ביתם האמתי. בגדי בית, מושג שמעורר בנו תחושה של נעם, רכות, ביטחון ושלווה. בדרך כלל, כשאנו חוזרים הביתה זהו הדבר הראשון שאנו עושים, עוברים לבגדי בית.

האם תמיד היו לאנשים בגדים ייעודיים אל מחוץ לבית? השימוש בבגדי בית התחיל בעיקר במאה ה-19, כאשר הייתה נפוצה מסורת של החלפת בגדים לאחר חזרה מהעבודה או מהחוף. יש לזכור שרחוב היה מלוכלך, ולא רק כלי רכב ממונעים נסעו בו.

בעבר, חלק מבגדי הבית היו דומים באופן כללי לגברים ולנשים: פיג'מות, חלוקים, ההבדל היה בגזרה ובצבעים. בגדי הבית של הנשים היו בדרך כלל רכים יותר וצבעוניים מאלה של הגברים.

תקופת הקורונה, שגרמה לנו להיות בביתם תקופה ארוכה, יצרה אופנה חדשה בבגדי הבית. חדרי הכושר יצאו לרחובות. אימוניות מעוצבות, של מיטב רשתות האופנה, תפסו מקום של כבוד בארון הבגדים שלנו.

בשנים האחרונות נצפית מהפכה משמעותית בעולם האופנה: אופנת הבית הפכה לאופנת הרחוב. מה שהיה נלבש בעבר

רק בבית, או בחדר כושר, או כבגד שינה, הפך לקרנבל של הלבשה יומיומית. כך נראה נשים לובשות חזיות מתחת למקטורן ברחוב, טייץ כמכנסיים בסופר ונעלי בית בתיאטרון.

המגמה הזו נובעת מסיבות רבות, אחת מהן היא הצורך הגובר לגמישות בהלבשה. בתקופה בה היטשטשו הגבולות בין עבודה, נופש ופעילויות חברתיות התעורר

צורך לבגדים המסוגלים לעבור באופן חלק בין פעילות אחת לאחרת. בגדי הבית, עם סממנים טרנדיים ותוספת אקססוריוז, מציעים פתרון מושלם למי שרוצה לשלב בין נוחות וסטייל. עליית המגמה של עבודה מהבית והפופולריות של לבוש ספורטיבי גם הן תרמו לתופעה זו. החל מתקופת הקורונה, דרך ימי לחימה ומתיחות בטחונות, כמו בתקופה האחרונה, יותר אנשים מאי פעם עובדים מהבית. התקבלה כאן נורמה ללבוש קז'ואלי במקומות העבודה. כתוצאה מכך הפכו בגדי הבית לחלק בלתי נפרד משגרת הלבוש של רוב האנשים. הם מציעים נוחות בשעות הארוכות בישיבה לעבודה וגם גמישות לצאת להפסקה או למשימה מהירה מבלי להרגיש יוצא דופן. מי שעוד תרם רבות לתופעה של שימוש בבגדי בית במרחב הציבורי היא המדיה והתקשורת החברתית. גיבורי הרשת והסלבס הפכו דמויות חיקוי לתופעה זו בבחירתם בגדי בית, בגדי ספורט והלבשה תחתונה כחלק מהסטייל הפרטי שלהם. הצגתם ברשתות החברתיות הפכה מודל לחיקוי בלבוש. לכן, אפשר למצוא את המותגים הגדולים בעולם יוצרים בגדי ספורט, טרנינגים, חזיות ובגדים בסגנון רחב ונוח ובמיוחד בצבעוניות רבה ובעיטורים בסגנונות שונים. לסיכום, בגדי הבית, שצריכים לתת לנו תחושת ביטחון והגנה, עושים זאת היום בבית וברחוב.

רות קלי בֵּית

משפט הנשמע הרבה בארץ בחודשים האחרונים הוא:
 "החזירו את החטופים הביתה!"
 ובעולם: "BRING THEM HOME"
 באנגלית יש הבדל בין HOUSE = בית, בניין, לבין
 HOME = מקום מגורים.
 שמרית אור הטיבה לתאר את המצב:
 "אָדָם בּוֹנֵה בֵּיתוֹ בְּדָם וְיָגַע, מְלִילֹ וְיוֹמוֹ,
 וּבְסוּפָה עֲזָה, מִמֶּשׁ בֶּן רָגַע, הוּא תָרַב, בֶּן, תָּרַב עוֹלָמוֹ..."
 הנושא הכואב של החטופים ראוי לדיון מעמיק בפני
 עצמו. כאן נתמקד במושג 'בית'.
 מהו בית? בימי קדם שכנו אבות אבותינו במערות.
 המערה הייתה לאדם את המקום המוגן בפני תופעות
 הטבע, בפני חיות רעות ובפני אויבים בכלל. היא הייתה
 המקום האינטימי שאדם חזר אליו אחרי יום ציד או
 ליקוט מזון אחר. מקום שבו אגר את רכושו, גם אם דל,
 ובו היגן על צאצאיו.
 מקומות מגורים משתנים על פי הגיאוגרפיה, ההיסטוריה
 והטכנולוגיה המתפתחת ללא הרף. אמנם האסקימואים
 כבר לא גרים באיגלו, האינדיאנים לא גרים ב'טיפי' או
 ב'ויג-נאם', ובדואים רבים גרים בדירות ולא באוהלים,
 אבל בהודו מיליוני אנשים עדיין חוסים בצל שמשיה
 בקרן רחוב, ושטח הצל הקטן הזה הוא נחלתם - ביתם.
 בכל העולם, וגם אצלנו בישראל, יש הרבה חסרי בית,
 HOMELESS, שקופסת קרטון יכולה לשמש להם
 מחסה. הם קנאים לפינה שמצאו, ואליה הם נאספים
 ללינת לילה.
 לעומתם - ארמונות, מגדלים ובתי פאר נכנו, נבנים
 וייבנו, והם משמשים לא רק למגורים אלא גם להפגנת
 מעמד, כוח, יוקרה ועושר.
 רוב אוכלוסיית כדור הארץ גרה בין הקצוות האלה. אך
 כן, כך או כך, אדם זקוק לקורת גג קבועה, המשךה
 ביטחון ונוחות. לא פלא שאלפי המפונים מבתיהם מאז
 שבעה באוקטובר, אינם שמחים בחדרים של בית מלון
 או כל דיור חלופי אחר, אפילו אם הוא במקום שנחשב
 לטוב יותר. הם רוצים לשוב לביתם.
 בית הוא מקום שאתה יכול ללכת בו בנעלי בית ולהרגיש
 בבית. אתה הקובע בו את החוקים.
 באנגלית אומרים:
 "AN ENGLISHMAN'S HOME IS HIS CASTLE"
 (ביתו של אדם - מבצרו).

בעברית למילה 'בית' יש משמעויות רבות: בניין, מבנה,
 מעון, משכן, מקלט, עם, שבט, שושלת, משפחה, מגורים,
 נחלה, ועוד הרבה.
 ומעניינים הצירופים של המילה 'בית' עם עוד שם עצם,
 במשמעות - בית של...
 דוגמאות אחדות:
 בית דיו = קסת, בקבוק/צנצנת לדיו.
 בית החיצים = אשפה, נרתיק לחיצים.
 בית מנוס = מקלט.
 בית עבוס = בית משכונות.
 בית עבודת הפץ = בית מלאכה לאריג דק ומשובח,
 מעובד מפתן.
 בית זרוע = שרוול.
 בתי ידיים = כפפות
 בית זבול = מעון משכן.
 בית החופשית = מקום הסגר לחולים במחלות מדבקות,
 בייחוד למצורעים.
 בית נטע = חלקת אדמה הראויה לנטיעות.
 ויש גם בתים בשיר. בית אחד משירו של יהושע צפריר:
 "יש דברים מרבים חשובים בעולם,
 החשוב מכולם הוא ביתו של אדם,
 וכמו שאדם מאדם הוא שונה,
 כך שונים הבתים שאותם הוא בונה".
 נאחל שהמפונים ישוּבו ויבנו את בתיהם על פי דרכם,
 ושכל החטופים ישוּבו הביתה.

זה הזמן לשפר את מצב הרוח

ד"ר שרה קפולן, PhD, RD, דיאטנית קלינית

כולנו רוצים לשפר את מצב הרוח. על כך אין עוררין. האם ניתן לשמוח גם ללא אכילת ממתקים, כמו גם ללא עלייה במשקל. להלן מספר עצות לשיפור מצב הרוח, וזאת למרות המצב הבטחוני, חברתי וכלכלי. מצב רוח טוב מותנה במערכת חיסון טובה. צריכת ירקות ופירות צבעוניים יספקו ויטמינים, מינרלים, פיטוכימיקלים וסיבים תזונתיים, המשפרים את תפקוד המערכת החיסונית, משפיעים על המטבוליזם וחשובים לאוכלוסיית החיידקים הטובים המצויים במערכת העיכול. בהתייחסות לצבעים השונים, חשוב לדעת כי כל צבע מסמל ייחודיות משלו. הכתומים צהובים (כמשמש, דלורית, מלון וגזר) מצטיינים בתכולת בטא קרוטן, ליקופן וויטמין C. הירוקים (כארטישוק, אבוקדו וברוקולי) מצטיינים בתכולת בטא קרוטן, ויטמין A, סיבים, לוטאין וויטמין C. האדומים (כגמבה, עגבנייה) מיוחדים בליקופן, וויטמין C. הסגולים-כחולים (כפטל שחור, חציל, שזיפים) עשירים בלוטאין, וויטמין C. הלבנים (ככרובית, תפוז, זרעי פשתה) מיוחדים בליגינים. לתזונת: ויטמין A, בטא קרוטן וליקופן הם בולמי חמצון, המסייעים במניעת הזדקנות, מחלות סרטן, לב וכלי דם. ויטמין C בולם חמצון ומשפר גם את ספיגת הברזל בגוף. לוטאין חשוב במניעת מחלות עיניים, וליגינים מאזנים הורמונים ומחזקים את מערכת החיסון. העלאת הסרוטונין (נוירוטרנסמיטור האחראי לוויסות מצב הרוח) בעזרת צריכת מוצרי חלב, ביצים ובשר רזה העשירים בחומצת האמינו טריפטופן, שהיא חומר מוצא לייצור סרוטונין. אימון משקלות של 10 דקות בלבד יעזור בבניית מסת השריר המאפשר לנו תנועה, גמישות, שיווי משקל, זקיפות ומשחרר חומרים מרגיעים כאנדורפינים. יציאה לטבע - לגן, ליער, תאפשר לגוף להוריד את רמות הקורטיזול (הורמון המופרש על ידי בלוטת יותרת הכליה המווסת את לחץ הדם, הסוכר ומערכת החיסון). מאחר שהקורטיזול מופרש בזמן דחק כטראומה, מתח נפשי, זיהומים ועוד, הרי שיציאה לטבע תפחית את רמתו. במקביל שאיפת אוויר צמחים ועצים כמו עצי אורן תספק למערכת החיסון חומרים מרגיעים המשפיעים על חיזוקה. בנוסף, חשיפה לשמש תשפעל את ויטמין D ובכך תעזור בשמירת חוזק העצמות. לסיכום: תזונה ופעילות גופנית מתאימים יעזרו בשפור מצב הרוח.

מתכון לקניש

הפעם אני נותנת לכם את אחד המאכלים שאני זוכרת היטב מבית סבתא, קנישים אישיים לא מבצק עלים, לא מפילס ולא מפילו. זה בצק של מים וקמח, כף שמן וכפית מלח. את הקנישים מלאה סבתא בלהה בפירה תפוז"א עם בצל קצוץ מטוגן. ככל הזדמנות אני מכינה, ואפילו מאחסנת לפעמים, יום קודם במקרר ומחממת בטוסטר לפני ההגשה. ניתן למלא גם בגבינות ולהגיש עם שמנת.

החומרים לבצק:

- 3 כוסות מים
  - 2 כוסות קמח רגיל
  - מלח לפי הטעם
  - 1 כף שמן
- את מילוי הפירה או הגבינות, מכינים מראש.

הכנת הבצק: מרתחים את המים בסיר בינוני. כשהם רותחים מורידים מהאש ומערבבים פנימה את הקמח תוך בחישה בכף עץ, מוסיפים מעט מלח ואת השמן עד שהבצק חלק והומוגני. מקררים. מקמחים משטח עבודה, מחלקים לחתיכות ומרדדים כל חלק לעלה דק. ממלאים פס עם פירה, מגלגלים לפני שסוגרים. מורחים הבצק בביצה בחושה, או בנגיעות מים, כל זה על מנת שידבק. מעבירים למחבת עם שמן מחומם מעט. מטגנים עד והופכים לטיגון לצד השני. מגישים חם. אפשר להשאיר במקרר ולחמם בטוסטר. ניתן גם להקפיא בקופסא עם מכסה. אפשר להגיש ליד בשר או בארוחה חלבית עם שמנת חמוצה קרה.

רגעי פנאי - אלי זדביל

9		8	7	6	5		4	3	2		1
				12		11			10		
	18				17		16		15		14
		23	22				21			20	
		27		26				25			24
32		31			30			29			28
			37	36		35		34	33		
	43				42		41		40		39
		48	47				46			45	
		52		51				50			49
57			56		55				54		53
				60		59				58	
	66				65		64		63		62
			69				68				67

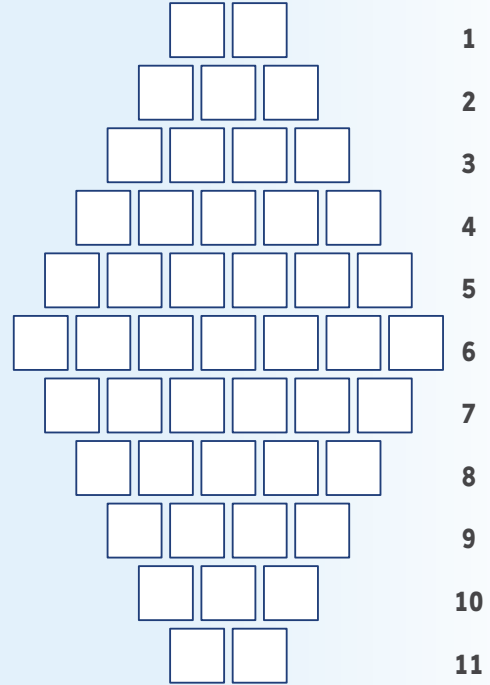
הגדרות מאוזן:

38 טורף מהכלביים	1 חרם כלכלי(ל)
40 התנכלות התעללות	5 עיר ע"ש חוזה המדינה
43 מדף	10 בלילה שעבר
44 מחפצי הבית	12 זן עגבניה
46 גוף הפעמון שבתוכו הענבל	13 חזר
47 תנועת הנשים הגדולה בארץ	15 סוג צמחים שאינם נשירים
49 יהי רצון ר"ת	18 תל חורבות
50 סוג לטאה	19 רובע בניו יורק
52 סדרת צוללות שהיתה בחיל הים	21 ליקוי פגם
53 ארד	22 בן בארי נביא במקרא.
55 המושב הראשון בערבה	24 בהשאלה אמצעי
58 מושב בחוף הכרמל	25 מגילה במקרא(מ)
60 ענף חקלאי	27 שרגא
61 אות ניצחון	28 משרי החוץ (ש"מ)
53 מדינה בדרום אמריקה	29 שמחוץ למרכז
66 סגנון בשחיה	30 סימן מוסיקלי
67 שזור	31 מחל על זכותך
68 ממלכה קדומה	33 עצור
69 משקה חריף	36 מארבעת המינים

הגדרות מאונך:

34 עיר בדואית	1 קיבוץ בעמק זבולון
35 נחל בגליל העליון נשפך לכנרת	2 הגיע
37 דמות מדור המדבר משבט ראובן	3 רכס מרכזי בהרי נפתלי
39 ברור	4 תיאטרון ששוכן באולם נוגה ביפו
41 סיוע	6 מארבע הבנים בהגדה
42 נינוח	7 כינוי לאחת האצבעות
43 עיר מעורבת ליד רחובות	8 לעצמי
45 קטרקט	9 בא
48 תכשיט לאוזן	11 עיר נמל ירדנית
50 שבו	14 מרמסכלי צהל (ש"מ)
51 נצח ישראל לא ישקר	16 צבע אופטימי
53 סגנון אמנותי מהמאה ה-16	17 גידול בעור
54 קולח מפכה	18 ישוב ליד גדרה
56 פרוצדורה	20 ירח
57 גן חיות	23 שם כוכב נוגה בלעז
59 חוט	25 מעדן שמנת מתוקה וסוכר
62 סוג מנעול	26 שממה
64 בהשאלה מרכז	28 מגילה מקראית
65 מילת שלילה	32 ישוב קהילתי במועצת משגב
66 כינוי למגבה מכני	

פירמידה כפולה

הגדרות לפירמידה

1. קדומת הולנדית
2. אות באלף בית
3. חברת מצלמות יפנית
4. נפה, מחוז
5. זניח, חסר חשיבות
6. קיים בכמויות גדולות בצמח הטבק
7. אדם בעל נכסים רבים
8. חדרון
9. עוף טרופי בעל מקור גדול
10. כלי מלחמה כבד
11. זעיר

פתרונות תשבץ נובמבר דצמבר 2023

מאוזן

גורדון, שבועות, מגד, ליש, רץ, ויברפון, פו, המין, ריר, חיזו, רץ, עקרון, על, שתה, רן, ד, מוז, רצפ, צון, ים, אינטרנט, בורחפן, בלו, יעקב, ון, מהפכה, ילד, אשתאול, כלבנה, רחץ, כרת, יש, מאורכהו, צפ, חריש, נכס, עשרת.

מאונך

גדרה, רם, דגון, ודי, בלו, וינה, עש, תמוז, חרי, צמרת, ברקון, פרוז, פילו, צעה, זעמן, ערפי, ניצן, שמיר, זבוב, צאן, עטלף, יטי, מחוש, בבה, חוכך, בקלה, פנתר, עינת, מוצא, הלכה, ארית, אחמש, ברנע, הקפת, שדכי, שר, ון, כס, צר.

פתרון פירמידה כפולה נובמבר דצמבר 2023

אף, אפקו, אופקו, אופקו, אופקו, תאופקו, קפואים, אוקפי, אופי, פאי, פי.

**זכאי גמלת סיעוד,
יש לנו בשורה
בשבילכם!**

בעל"ה תוכלו ליהנות

ממטפלת בבית

מביקור במרכז יום למבוגר

ומסל שירותי "קהילה תומכת"

*8870

בית על"ה - השופטים 5, רחובות